

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 28 febr. 1933 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upphävande av andra stycket av 18 kap. 13 § strafflagen.

Första lagutskottet har till behandling förehaft de inom första kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motionerna nr 11 av herr *Nerman* och nr 187 av herr *Holmgren* angående upphävande av andra stycket av 18 kap. 13 § strafflagen.

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd härför, får utskottet hänvisa till motionerna.

18 kap. 13 § strafflagen är av följande lydelse:

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förläda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Andra stycket av paragrafen infördes genom lag den 10 juni 1910, som jämväl medförde en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen i syfte att bringa dennas föreskrifter i överensstämmelse med den nya bestämmelsen i strafflagen.

Genom införandet av berörda stycke, den s. k. preventivlagen, straffbelades två grupper av handlingar, oavsett huruvida de, såsom i första stycket erfordras, sårar tukt och sedlighet.

Den ena gruppen omfattar dels offentligt utställande eller förevisande av föremål, avsedda för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge, dels utbudande till salu av sådana föremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten dels ock kringförande till försäljning av dylika föremål.

Den andra gruppen omfattar försök att förleda till användande av nyssnämnda föremål eller meddelande av anvisning om sättet för deras användande, vare sig det sker muntligen eller genom utspridande av skrift. Beträffande den senare gruppen erfordras för straffbarhet, att handlingarna skett under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer.

Lagrummet åsyftar endast föremål och är sålunda icke tillämpligt beträffande de kemiskt verkande medel och metoder, som ingå i den s. k. personliga profylaxen.

Angående lagrummets tillkomst får utskottet i övrigt hänvisa till den redogörelse, som finnes intagen i första lagutskottets utlåtande nr 11 år 1930.

Efter införandet av ifrågavarande stycke i 18 kap. 13 § strafflagen har tillkommit lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könsjukdomar. Enligt 27 § andra stycket i sistnämnda lag äger Konungen förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldigheten för envar, som angripits av sådan sjukdom, att skyndsamt söka läkarvård — jämväl om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Den 9 mars 1921 avgåvo särskilda sakkunniga ett betänkande angående de åtgärder, som erfordrades för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I detta betänkande förklarade de sakkunniga även önskvärt, att utredning skedde, huruvida på grund av preventivlagens lydelse hinder kunde anses föreligga mot upplysningsverksamhet angående den s. k. personliga profylaxen.

Inom riksdagen har därefter upprepade gånger påkallats ändring eller upphävande av preventivlagen.

År 1922 hemställde hr *Engberg* (motion II:141), att riksdagen måtte besluta upphävande av preventivlagen. I utlåtande nr 21 hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar preventivlagen kunde upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Genom skiljaktiga beslut i kamrarna förföll frågan nyssnämnda år.

År 1923 yrkade hr *Engberg* (motion II:144), att riksdagen måtte besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t i enlighet med utskottets hemställan nästföregående år. I utlåtande nr 7 hemställde utskottet om bifall till motionen. Utskottets utlåtande bifölls av kamrarna, varefter riksdagen i enlighet därmed avlät skrivelse till Kungl. Maj:t.

I anledning av sistnämnda skrivelse infortrade Kungl. Maj:t åtskilliga utlåtanden. Beträffande innehållet i dessa får utskottet hänvisa till utskottets förenämnda utlåtande nr 11 år 1930.

Ärendet anmäldes därefter i *statsrådet den 11 december 1925* av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin. På hemställan av departe-

mentschefen beslöt Kungl. Maj:t därvid inhämta lagrådets yttrande över ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen, enligt vilket andra momentet i lagrummet skulle erhålla följande lydelse:

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsungämplighet, eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål, varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Förslaget avsåg alltså upphävande av bestämmelsen om straff för den, som under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som i lagrummet avses, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande. Efter en dylik ändring skulle gärningar av nyss angiven art bliva straffbara endast under de i paragrafens första moment stadgade förutsättningar d. v. s., beträffande utspridande av skrift, därest denna sårar tukt och sedlighet, samt i fråga om annan gärning, därest den »sårar tukt och sedlighet, så att allmän förgelse eller fara för andras förförelse därav kommer».

Lagrådet yttrade bl. a.:

I ett yttrande, som bilagts ett utlåtande av medicinalstyrelsen, av dåvarande medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd hovrättsrådet Anders Renström anförde denne i förevarande ämne bland annat: Därest efter vederbörandes prövning av alla på frågan inverkan omständigheter skulle befinnas önskvärdt, att det upplysningsarbete, som i 1918 års lag åsyftades, jämväl i större eller mindre utsträckning komme att omfatta de mekaniskt verkande skyddsmedlen mot smitta, syntes det på goda grunder kunna antagas, att en upplysningsverksamhet av den auktoritativa art, varom här vore fråga, skulle kunna så anordnas, att den ej behövde medföra allmän fara för andras förförelse. I den mån upplysningsarbetet komme att baseras på föreläsningens verksamhet, komme ju dessa föreläsningar, vartill naturligtvis endast vuxna personer finge tillträde, att hållas av fullt kompetenta och i sin verksamhet av staten kontrollerade personer; och då huvudvikten helt naturligt skulle läggas på undervisningen om könssjukdomarnas natur, deras svårartade följder och stora smittfarlighet, skulle en dylik verksamhet knappast kunna befaras bli ägnad att befördra sedeslöshet. Vad beträffade eventuella skrifter och flygblad kunde väl även distributionen av dessa anordnas så, att möjligaste garanti vunnos mot att desamma bleve tillgängliga för en alltför omogen och okritisk publik. Vare sig upplysningsarbetet emellertid bedreves muntligt eller genom spridande av skrifter, vore det uppenbarligen av synnerlig vikt, att undervisningen vad innehållet beträffade toge största hänsyn till särskilda lokala förhållanden. Behovet av ingående kunskap om skyddsmedel mot smitta av könssjukdomar vore ju icke tillnärmelsevis detsamma för landsbygden som för orter med talrik och i bostadshänseende sammanträngd befolkning, där frekvensen av könssjukdomar vore ojämförligt större. Att dessa och liknande synpunkter bleve av vederbörande vid upplysningsarbetets ordnande fullt beaktade, vore ju själv-

fallet. Det måste därför antagas, att upplysningsverksamhet i all den utsträckning, som efter vederbörandes beprövande kunde finnas önskvärd för vinnande av det i 27 § av omförmälda lag åsyftade ändamål, skulle kunna bedrivas utan att råka i konflikt med bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Den uppfattning rörande preventivlagens ställning i förhållande till en å förevarande område önskvärd upplysningsverksamhet, som i Renströms yttrande kommit till uttryck, delas av lagrådet. En upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken i allvarlig och värdig form och med beaktande av de i Renströms yttrande samt vissa i 1921 års sakkunnigbetänkande och ett av skolöverstyrelsen avgivet utlåtande angivna synpunkter från auktoritativt håll kommer till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar, läser icke kunna anses medföra någon »allmän fara för andras förförelse» och således icke heller komma i strid med preventivlagen. Med hänsyn till denna lagrådets åsikt och då å andra sidan den föreslagna lagändringen, såsom lämnande fältet öppet även för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet å ifrågasvarande område, kan befaras medföra risk för sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen, anser sig lagrådet böra avstyrka vidtagande av nämnda lagändring.

Innan detta ärende slutligen prövats av Kungl. Maj:t hemställde vid 1927 års riksdag hrr *Nothin* och *Sandler* (motion I: 1) samt hr *Engberg* (motion II: 6), att riksdagen ville för sin del antaga det ovan omförmälda inom justitiedepartementet utarbetade förslaget till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen. I utlåtande nr 26 avstyrkte utskottet motionerna. Genom skiljaktiga beslut i kamrarna förföll frågan även sistnämnda år.

Den 7 december 1928 beslöt Kungl. Maj:t, att riksdagens förutnämnda skrivelse av år 1923 icke skulle till vidare åtgärd föranleda.

År 1929 hemställde fröken *Hesselgren* (motion I: 103) samt fru *Nordgren* och fru *Östlund* (motion II: 203), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville i folkhälsans intresse föranstalta om en förutsättningslös och allsidig utredning i vad mån en revision av bl. a. 18 kap. 13 § strafflagen vore påkallad. I utlåtande nr 16 hemställde utskottet — under åberopande av bl. a., att någon tvekan ej längre kunde behöva råda därom, att utan hinder av preventivlagen en vidsträckt upplysningsverksamhet kunde anordnas jämväl rörande de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i kampen mot könssjukdomarna — att motionerna, såvitt avsåge förevarande fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Riksdagen biföll utskottets utlåtande.

År 1930 hemställde hr *Spångberg* (motion II: 348), att riksdagen måtte besluta, att andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen skulle utgå.

I utlåtande över motionen, nr 11, anförde utskottet bl. a.:

Utskottet har vid behandling av förevarande fråga under 1922 och 1923 års riksdagar intagit den ståndpunkten, att en utredning borde ske, huruvida och under vilka förutsättningar ifrågasvarande lagrum kunde upphävas eller omarbetas. Sistnämnda år biträdde också riksdagen denna utskottets ståndpunkt, var-

efter en utredning kom till stånd, som resulterade i det inom justitiedepartementet utarbetade lagförslaget av år 1925. Den huvudsakliga grunden för den ståndpunkt, utskottet vid förenämnda tillfällen intog, var den, att det från olika håll försports tveksamhet, huruvida icke lagrummets stadgande om förbud mot att under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, söka förleda till användande av preventivmedel eller meddela anvisning om sättet för deras användande lade hinder i vägen jämväl för en värdig och från allt osedligt syfte fri framställning i ämnet. Även utskottet fann grundad anledning till att en sådan tvekan någon gång kunde uppstå, till men bland annat för förverkligande av den allmännyttiga upplysningsverksamhet på detta område, som förutsatts i 1918 års lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Numera måste emellertid spørsmålet om upphävande eller förändring av preventivlagen sägas hava kommit i ett annat läge. Nyssnämnda lagförslag av år 1925 innebar just den ändringen av ifrågavarande lagrum, att de däri stadgade förbuden mot försök att förleda till användande av preventivmedel och mot meddelande av anvisning om sättet för deras användande borttagits. Vid förslagets granskning anförde emellertid lagrådet, att enligt lagrådets mening en upplysningsverksamhet av det slag, varom fråga var, icke stode i strid med ifrågavarande förbud i preventivlagen. Lagrådet avstyrkte fördenskull den föreslagna lagändringen. Sedermera har ärendet avskrivits från vidare behandling hos Kungl. Maj:t.

Genom den prövning, som sålunda nyligen ägnats frågan om upphävande eller ändring av preventivlagen, finner utskottet de förut uttalade farhågorna, att lagens bestämmelser skulle lägga hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet uti hithörande ämnen, icke längre vara berättigade. Genom lagrådets uttalande och Kungl. Maj:ts åtgärd att avskryva ärendet från vidare behandling måste tvärtom numera anses uppenbart, att den upplysningsverksamhet, vars berättigande man velat säkerställa, kan i önskvärd utsträckning äga rum utan att därigenom preventivlagens bestämmelser trädas för nära, en uppfattning som också riksdagen givit uttryck åt genom godkännandet av utskottets år 1929 avgivna utlåtande i ämnet.

Den väsentligaste av de anmärkningar, som förut framstälts mot preventivlagen, måste sålunda anses hava i stort sett förlorat sitt berättigande. Angående lagrummets bestämmelser i övrigt, nämligen om förbud mot offentligt utställande och förevisande, mot utbudande till salu för allmänheten och mot kringförande till försäljning av preventiva medel, har visserligen från vissa håll anmärkts, att desamma delvis skulle visat sig icke vara av den effektivitet som man vid lagens tillkomst hoppades på. Vid den prövning jämväl av sistberörda bestämmelsers berättigande, som företogs i samband med utarbetandet av 1925 års lagförslag, ansågs emellertid övervägande skäl tala för deras bibehållande. Ett borttagande ur lagen av något av dessa förbud skulle också, enligt utskottets mening, lätteligen kunna medföra, att fritt spelrum ånyo lämnades vissa stötande former av affärs- och reklamverksamhet, som måhända förhindras av lagens nuvarande bestämmelser men som å andra sidan icke skulle kunna åtkommas med straff enligt första stycket i 18 kap. 13 § strafflagen.

Utskottet hemställde förty, att motionen måtte avslås.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av utskottets ordförande, som med

instämmande av två ledamöter hemställde, att riksdagen måtte antaga 1925 års lagförslag.

Riksdagen biföll emellertid utskottets hemställan.

Såsom utskottet år 1930 anført, kan utskottet icke finna, att preventivlagens bestämmelser lägga hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet uti hithörande ämnen. Vid sådant förhållande saknar utskottet anledning bemöta vissa i herr Holmgrens motion framförda synpunkter angående önskvärdheten av preventivmedels användning till undvikande av barnalstring.

Utskottet.

På grund härav och under åberopande av de utav utskottet år 1930 i övrigt anförda skäl får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 februari 1933.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Borell Norling**, *Svenson* i Eskhult, *Bissmark*, *Petrén* och *Halvarsson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Nilsson* i Antnäs, *K. A. Westman*, *Sjögren*, *Olsson* i Rimforsa, *Olsson* i Mellerud, *Rudén* och *Johnsson* i Kalmar*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Åkerman*, som med instämmande av herrar *Petrén*, *Lindqvist*, *Sjögren*, *Olsson* i Mellerud och *Johnsson* i Kalmar anført:

Den del av preventivlagen, som innehåller förbud att under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, söka förleda till användande av ifrågavarande föremål eller meddela anvisning om sättet för deras användande, utgör enligt min åsikt ett hinder mot den av 1918 års lagstiftare såsom önskvärd betecknade upplysningsverksamheten angående medlen att förebygga spridandet av smittosamma könssjukdomar. Att dessa farhågor icke äro ogrundade visas av utredningen i ärendet.

Det lagförslag, vilket på sin tid utarbetats inom justitiedepartementet med föranledande av riksdagens skrivelse i ämnet av år 1923, synes på ett tillfredsställande sätt lösa ifrågavarande ömtåliga spörsmål att åt 18 kap. 13 § strafflagen giva en lydelse, som så långt möjligt är förhindrar en ansvarslös propaganda utan att, såsom den nuvarande under trycket av en tillfällig känslöstämning tillkomna lagen, verka hämmande på en nödig och nyttig upplysningsverksamhet, vilken de lagstiftande myndigheterna velat främja.

Under åberopande härav får jag alltså hemställa,

att riksdagen måtte, med avslag å motionen i övrigt, för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 18 kap. 13 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 4), skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

Sprider — — — — — kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsungämbete; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.